

Комунікативний намір як критерій виявлення ознак колабораційної діяльності у висловлюваннях

Анна Ярмоленко

судовий експерт відділу лінгвістичних досліджень мовлення, лабораторія лінгвістично-психологічних досліджень, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9696-1909>,
e-mail: anna.yarmolenko@kndise.gov.ua

Проаналізовано лінгвістичні критерії розмежування політичної критики та колабораційного дискурсу. Розкрито роль комунікативного наміру у виявленні висловлювань, що заперечують суверенітет України або легітимізують дії держави-агресора, і наведено приклади їх лінгвістичної інтерпретації у межах ст. 111-1 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: лінгвістична (семантико-текстуальна) експертиза; колабораційна діяльність; колабораційний дискурс; комунікативний намір.

Однією з найскладніших методологічних проблем лінгвістичної (семантико-текстуальної) експертизи є визначення межі між допустимою політичною критикою держави, що може бути емоційною чи різкою, і висловлюваннями з ознаками колабораційної діяльності. Така диференціація не може ґрунтуватися лише на тональності або негативній лексиці, адже навіть радикальна критика влади є складником демократичного дискурсу та формою реалізації свободи слова. Лінгвістично значущими є такі критерії: заперечення суверенітету України як легітимного суб'єкта міжнародних відносин, визнання дій держави-агресора легітимними, підтримання та/або виправдання окупації, делегітимізація державних інституцій.

Слід також урахувати, що колабораційний дискурс відрізняється від звичайної критики своїм не конструктивним, а делегітимізуючим характером: він спрямований не на вдосконалення державних інституцій, а на

їхню девальвацію, заперечення права на існування та виправдання зовнішнього втручання. Отже, експерт має фіксувати не окремі лексеми, а загальну прагматичну настанову тексту — чи є комунікативною метою дискредитація держави задля впливу на підтримку агресора.

Комунікативний намір (інтенцію) визначають шляхом аналізу мовних і прагматичних маркерів: вибору оцінної лексики, її інтенсивності, повторюваних ідеологем, апеляцій до ідентичностей типу «свій — чужий», а також спонукальних або виправдувальних висловлювань. Особливо складними є тексти, де інтенцію замасковано під іронію, псевдоаналітику чи нейтральне інформування. У таких випадках її встановлюють за допомогою дискурсивної функції тексту — його вплив на адресата та сприяння формуванню лояльності до дій держави-агресора або делегітимізації української державності. Установлення інтенції можливе лише через

сукупність семантичних, аргументативних і дискурсивних ознак, а не через окремі фрагменти тексту.

Отже, зважаючи на викладені теоретичні засади та критерії ідентифікації колабораційного дискурсу, доцільно розглянути приклади висловлювань, що можуть бути кваліфіковані в межах ст. 111-1 «Колабораційна діяльність» Кримінального кодексу України [1; 2] (далі — *КК України*) як:

- заперечення здійснення збройної агресії проти України (*«Нет никакой войны!!! Убедите себя в этом И проекция исчезнет Нет врагов, только наш страх»* — адресант уживає висловлювання категорично-стверджувального та спонукального характеру, зміст яких, через використання заперечувальної частки «нет», експлікує категоричне заперечення факту існування війни між Україною та Росією (установлюється контекстуально) як реального суспільно-політичного явища й виражає комунікативну мету — переконати масового адресата у відсутності воєнних дій, створивши уявлення, що військове протистояння є лише «проекцією» або наслідком внутрішнього психологічного стану людей);
- установлення й утвердження тимчасової окупації частини території України (*«Херсон и Запорожье — это уже навсегда Россия, здесь будет российская власть, российские законы и никакой Украины*

больше не будет» — адресант уживає висловлювання категорично-стверджувального та викривального характеру, зміст якого, через застосування мовних конструкції *«Херсон и Запорожье — это уже навсегда Россия»*, *«никакой Украины больше не будет»* для акцентуації на етнічній, культурній, політичній спорідненості й належності Херсону та Запоріжжя до складу Російської Федерації, їх російській ідентичності та представлення такими, що перебувають в економічній і політичній сфері впливу Росії, експлікує повідомлення про те, що зазначені території нібито остаточно втратили зв'язок з Україною, перебувають під повним контролем Російської Федерації та їх слід розглядати як невід'ємні складники її державного, правового й соціокультурного простору, і на цих територіях буде встановлено та закріплено російський державний устрій, систему управління, законодавство й суспільно-політичний порядок, що, з огляду на ситуативний і мовленнєвий контекст реалізації, вербалізує підтримання адресантом установлення та утвердження тимчасової окупації частини території України);

- публічні заклики до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора (*«Россия*

здесь навсегда, поэтому нужно работать с новой законной властью и помогать ей строить порядок» — адресант, характеризуючи військову окупацію як незворотний, легітимний і сталий процес («Россия здесь навсегда») та окупаційну адміністрацію як таку, що є законною («новой законной властью»), уживає висловлювання спонукального характеру (виражено дієслівною конструкцією «нужно работать... помогать» зі значенням вигоди), у якому адресує масовій аудиторії спонукування до налагодження взаємодії, співпраці та надання підтримки окупаційній владі, що, з огляду на ситуативний і мовленнєвий контекст реалізації, виражає значення публічного заклик до співпраці з державою-агресором);

- публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України, до підтримання рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора («Сейчас смотря на свою собственную деятельность, могу с уверенностью сказать, что вера в политиков не стоит того. Самое главное это люди. И именно сейчас, в это трудное время, нам всем нельзя об этом забывать, ни смотря ни на что. Мы люди, и должны ими оста-

ваться, верить в наше будущее ведь оно не зависит от флагов и гимнов, потому как зависит оно от нас. Мы творцы того что будет, главное не терять в это веры. Сейчас все очень сложно, ведь нарушены все экономические связи, но будут новые, будут кредиты и поддержка государства, новая работа и нужно одно, время и оно расставит все по местам. Держитесь Новоайдарцы. Мы сдесь мы живы, выстоим все перепитии вместе и Будем жить» — адресант уживає висловлювання емоційно-піднесеного характеру, зміст яких, з огляду на виражене в них спонукальне значення, зокрема імперативність і категоричність висловленої думки, а також акцентуації щодо необхідності реалізації названої дії («нам всем нельзя об этом забывать»), згадці про «поддержку государства» без уточнення, якого саме, що свідчить про інший (не український) центр впливу (із загального контексту — російський), та відсутність прямої згадки України як держави-підтримувача («все экономические связи нарушены, но будут новые... поддержка государства»), риторичне знецінення офіційних символів державності, яке в контексті війни й окупації імпліцитно заперечує значущість державної належності територій, зокрема до України («бу-

дущее ведь оно не зависит от флагов и гимнов»), створення образу самодостатньої спільноти / громади, яка сама має вирішувати свою долю, незалежно від політичного центру (*«самое главное — это люди», «мы творцы того, что будет»*), свідчить про реалізацію в мовленнєвому повідомленні спонукання, яке, з огляду на контекст поширення та характер викладеної в тексті інформації (викладено у формі мовленнєвого акту, зверненого до масового адресата (користувачів соціальної мережі, які є учасниками чату, — *новоайдарців*), зі спонуканням учинити названу в ньому дію), виражає спонукальне значення публічного заклику, адресованого жителям Новоайдари, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окупованій території України та підтримання політичного й економічного впливу Росії на цій території, отже, до підтримання рішень і дій держави-агресора та її окупаційної адміністрації).

Отже, лінгвістична (семантико-текстуальна) експертиза в межах проваджень за ст. 111-1 КК України є важливим інструментом виявлен-

ня на мовному рівні ознак колабораційної діяльності у висловлюваннях осіб, які цікавлять слідство. Її завдання полягає у встановленні комунікативного наміру адресанта зафіксованої у його висловлюваннях інформації за допомогою аналізу семантичних, прагматичних і дискурсивних характеристик тексту. Розмежування між допустимою політичною критикою та колабораційним дискурсом можливе лише за умови комплексного підходу, що враховує не окремі лексеми, а цілісну прагматичну спрямованість висловлювання. Це дає змогу фіксувати мовні вияви заперечення агресії, легітимації окупаційної влади, делегітимації української державності та/або публічних закликів до співпраці з державою-агресором, не виходячи за межі лінгвістичної компетенції експерта.

Перелік джерел посилання

1. Букреев О. І. та ін. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії: практичний poradник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В. В. Малюка. Київ, 2023. 312 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua//jspui/handle/123456789/19713> (дата звернення: 10.11.2025).
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.11.2025).